

Nr 7.

Ankom till riksdagens kansli den 9 maj 1930 kl. 5 e. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om ändring i anvisningarna till folkskolans kursplaner för ämnet kristendomskunskap.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för förberedande behandling hänvisad motion, nr 223, har herr *Rydén* hemställt, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att anvisningarna till kursplanerna för ämnet kristendomskunskap i kungörelsen angående undervisningsplan för rikets folkskolor den 31 oktober 1919 måtte återställas till den lydelse, som de ägde före utfärdandet av ovanberörda kungörelse (nr 370) den 6 december 1929».

Motionen.

I avseende å motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

I sitt den 16 november 1929 avgivna yttrande över åtskilliga framställningar om ändringar i undervisningsplanen för rikets folkskolor hemställde skolöverstyrelsen, att hittillsvarande formulering av anvisningarna till kursplanerna i ämnet kristendomskunskap måtte bibehållas. Till stöd för denna uppfattning lämnades en ingående utredning angående problemets olika sidor. Beträffande utanläsning av stycken ur Luthers lilla katekes anfördes bland annat:

Utskottet.

»Överstyrelsen vill icke bestrida, att det i Luthers lilla katekes finnas stycken, som kunna sägas vara korta och kärnfulla samt till innehåll och form tillgängliga för barnen. Att överstyrelsen icke ansett tillrädligt att förorda en förändring av innebörd, att detta fåtal stycken, vars inlärande ur pedagogisk synpunkt skulle kunna försvaras, finge föreläggas barnen till ordagrant inlärande, beror därpå, att överstyrelsen icke funnit det möjligt att åstadkomma en formulering, som kunde garantera en begränsning till detta fåtal stycken. Avfattningen måste helt naturligt givas i allmänna ordalag, vilkas tydning överlämnas åt dem, som i det enstaka fallet hava att bestämma. Meningarna om vad som är kort och för barnen tillgängligt äro givetvis delade. Av vad som framkommit i samband med yrkandena om katekesens utanläsning framgår, att man på sina håll anser hela Luthers lilla katekes vara kort och för barnen tillgänglig. En formulering, som vore avsedd att medgiva utanläsning av blott ett fåtal stycken ur lilla katekesen, kunde därför komma att tagas till intäkt för att man krävde

av barnen, att de skulle kunna ordagrant memorera hela lilla katekesen, och vissa omständigheter låta förmoda, att detta krav kanske skulle ställas till och med på sju- och åttaåringarna i småskolan.

För övrigt torde det kunna sägas, att ett medgivande, som blott skulle gälla ett fåtal av lilla katekesens stycken, bleve en ren obetydlighet och endast i mycket ringa mån vore ägnat att tillmötesgå de önskingar, som ligga bakom yrkandena om katekesutanläsningens återinförande. Härtill kommer, att material för sådana minnesord, som böra ordagrant inläras, långt ifrån saknas, då sådana enligt den ifrågavarande anvisningen kunna väljas från hela bibeln, både gamla och nya testamentet samt från psalmboken. Denna källa är så rymlig och djup, att den synes kunna även från rent religiös och kyrklig synpunkt anses tillfredsställande, när det gäller det rena barndomsstadiet.»

Riktigheten i denna skolöverstyrelsens uppfattning synes knappast kunna jävas. Den omformulering av undervisningsplanens anvisningar, som företogs genom utfärdandet av förberörda kungörelse av den 6 december 1929, synes till fullo ha ådagalagt, att överstyrelsen haft rätt i sin mening, att en klar och till sin räckvidd bestämt avgränsande formulering icke kunnat åstadkommas. Den diskussion, som efter kungörelsens utfärdande förekommit såväl inom riksdagen som utom densamma, synes otvetydigt hava ådagalagt, att den nya formuleringen är oklar och tånjbar, vilket bäst torde framgå därav, att de pedagogiska och teologiska skriftställare, som sökt tolka författningens innebörd, kommit till väsentligt olika resultat. Man torde utan överdrift kunna säga, att den nya formuleringen medverkat till att bland skolmyndigheter och lärare skapa osäkerhet och villrådighet om vad som egentligen vid en lojal författningstolkning skall anses vara gällande å området i fråga, vartill kommer, att kungörelsen genom sin formulering otvivelaktigt öppnat möjligheter för katekesutanläsningens bedrivande i en omfattning, som av föredragande departementschefens uttalanden i riksdagen att döma icke vid författningens utfärdande torde hava varit avsedd.

I detta sammanhang finner sig också utskottet böra taga i betraktande jämväl ett annat i motionen berört förhållande, nämligen den inverkan kungörelsens utfärdande kan komma att utöva på inställningen kring skolans undervisning i kristendom. Skolöverstyrelsen berörde i sitt förut omnämnda yttrande detta spörsmål och anförde därom bland annat:

»Det är nogsamnt bekant, att kristendomsundervisningen i folkskolan är föremål för strid. Denna strid har gamla rötter, även om den nu aktualiserats genom den nya undervisningsplanens sätt att ordna folkskolans religionsundervisning. Det skulle givetvis vara ägnat att väcka tillfredsställelse, om denna strid kunde upphöra, ty den kan icke vara annat än till skada för folkskolan och ej minst för kristendomsundervisningen. Det skulle därför vara högeligen önskvärt, om garantier för verklig fred å detta område kunde vinnas. Ett vidtagande av vissa smärre mera formella ändringar i undervisningsplanen kan icke förväntas göra ett slut på striden. En sådan åtgärd skulle antagligen av dem, som gått hårdast till anfall mot undervisningsplanen i kristendomskunskap och som

krävt mera genomgripande förändringar i fråga om tiden för ämnet och undervisningens innehåll, uppfattas som en utmaning. Å andra sidan skulle det också kunna förväntas, att då de gjorda angreppen ändock åstadkommit vissa medgivanden, man därav kanske skulle anse sig uppmuntrad till att fortsätta striden för att vinna ännu mera.

Det torde emellertid icke vara obekant, att det finns en mycket utbredd mening, som intager en alldeles motsatt ställning till kristendomsundervisningen än deras, som fordra mera tid och mera katekes. Anspråken avse i stället en rent konfessionslös religionsundervisning eller till och med religionsundervisningens uteslutande ur folkskolan. Även om dessa anspråk på senare tid icke gjorts så starkt gällande, behöver man nog knappast tvivla på att förändringar, som skulle hava till syfte att i större eller mindre utsträckning återinföra gångna tiders timal, lärokurser och undervisningsmetod i fråga om folkskolans kristendomsundervisning, skulle utlösa missnöje och angrepp ifrån dem, som egentligen skulle vilja hava förändringar i en helt annan riktning. Om utgången av den nya strid, som sålunda kunde väntas, är det givetvis omöjligt att säga något bestämt på förhand. Men det kan ej undgås, att framtidsutsikterna äro ägnade att ingiva allvarliga farhågor hos dem, som anse en god, efter barnens mottaglighet och behov lämpad kristendomsundervisning såsom en av folkskolans bästa tillgångar, vilken det gäller att på allt sätt värna.

Det skulle kunna invändas, att man från många håll icke önskat en allmän omläggning av undervisningsplanen för kristendomskunskap utan blott ifrågasatt, att skoldistriktet skulle få frihet att i större eller mindre utsträckning gå tillbaka till den ordning för undervisningen i detta ämne, som förut varit gällande. Redan ett sådant medgivande skulle emellertid öppna möjligheter till upprivande strider inom kommunerna.

Ej minst ur nu anförda synpunkter finner överstyrelsen sig icke kunna förordna förändringar, som i viss mån skulle innebära en återgång till det gamla och därigenom bidraga till uppkomsten av strider av den art, som nys antytts. Insatsen i den skulle kunna bliva kristendomsundervisningens vara eller icke vara, och resultatet kunde bliva, att i Sverige liksom i vissa andra europeiska länder kristendomsundervisningen bleve utesluten ur folkskolan, en utveckling, som överstyrelsen för sin del skulle finna vara att i hög grad beklaga.»

Vad som inträffat efter utfärdandet av förberörda kungörelse, synes giva vid handen, att de av skolöverstyrelsen uttalade förmodanden ingalunda varit uppkonstruerade. Yrkanden om åtgärder i rakt motsatt riktning mot dem, man genom utfärdandet av kungörelsen i fråga velat främja, ha åter börjat framkomma och vinna anslutning. Den avspänning i stridsläget, som utmärkt tiden efter undervisningsplanens utfärdande har eftertratts av skärpta motsättningar, som, därest icke ändring vidtages, med all sannolikhet komma att utmynna i en upprivande strid kring folkskolans kristendomsundervisning.

Utskottet, som således jämväl finner omtanken om folkskolans sanna välfärd motivera åtgärder i motionens syfte, får alltså hemställa,

att första kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att anvisningarna till kursplanerna för ämnet kristendomskunskap i kungörelsen angående undervisningsplan för rikets folkskolor den 31 oktober 1919 måtte återställas till den lydelse, som de ägde före utfärdandet av kungörelsen den 6 december 1929, nr 370.

Stockholm den 6 maj 1930.

På utskottets vägnar:

J. P. JOHANSSON.

Närvarande vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet: herrar *Johansson, J. P., Wagnsson, Boberg, Kropp, Tamm, Jonsson, Johansson, Emil, och Andersson, Per.*

Reservation

dels av hrr *Boberg, Tamm* och *Andersson, Per*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort erhålla följande lydelse:

»Utskottet håller före att katekesstriden blåsts upp till allt för stora dimensioner med hänsyn till dess betydelse i det praktiska livet. Det är givetvis svårt att få en kristendomsundervisning till stånd, som kan tillfredsställa alla, då uppfattningar och intressen äro så skiftande hos såväl de enskilda individerna som bland befolkningen på olika orter.

När undervisningen i skolorna ordnades enligt föreskrifterna i undervisningsplanen av den 31 oktober 1919, gav sig ett mycket vitt utbredd missnöje tillkänna i landet. Om än detta missnöje tog sig det skarpaste uttrycket på västkusten och nådde sin mest tillspetsade form i den bekanta Bolstadstriden, synes dock otvivelaktigt, att det också fanns i andra delar av landet. Icke så att man önskade återinföra den s. k. stora katekesen. Men när man förnam, att det var förbjudet i skolorna att lära barnen t. o. m. de tre första huvudstyckena i Luthers lilla katekes, då blev man ytterst betänksam. Och man bröt mot denna nya ordning både här och där i skolorna.

Det förefaller icke heller förvånande, att önskingar kommo fram och att strävanden gjorde sig gällande att få detta tvång något lossat i ett land, där den Lutherska reformationen tidigt omfattades och genomfördes, och där den Lutherska katekesen blev utgångspunkten och vägledningen vid kristendomsundervisningen i landets alla folkskolor. Icke allenast vår svenska kyrka utan

också våra frireligiösa samfund ha sin upprinnelse i den Lutherska reformationen samt ha hämtat sin huvudsakliga ledning och kraft därifrån, även om utvecklingen särskilt vad de frikyrkliga samfunden beträffar fått nya impulser från andra protestantiska länder, kanske främst England.

Härtill kom en annan sak — det fanns ingen allmänt antagen lärobok vid kristendomsundervisningen i våra folkskolor vid den tiden. Ofantligt många lärare och lärarinnor saknade den ledning, som de kände sig behöva vid undervisningen i kristendom. Nu skulle de gå till bibeln själv, främst bergspredikan, vid sin undervisning. Häremot synes i och för sig intet vara att invända. Men bibeln är en stor och omfattande bok, och bergspredikan kräver också sin förklaring för att rätt förstås.

Varje annat ämne i skolan har ju sin lärobok, som måste läsas och läras mer eller mindre av barnen. Då finna många det helt naturligt, att en lärobok i kristendom också är nödvändig. Då nu Luther var utrustad med en beundransvärd förmåga att i sammanträngd, lättfattlig form ge själva kontentan av den kristna tron och läran i sin lilla katekes, så har det varit svårt att få denna ersatt med någon ny, bättre lärobok, ehuru otaliga försök gjorts i den vägen.

Det är mot bakgrunden av dessa stämningar, uppfattningar och traditioner ute bland folket, som den sak måste ses, varom motionen rör sig.

Regeringen fick ju gång på gång erfara, att man mångenstädes krävde en något mildare tillämpning av 1919 års undervisningsplan. Då regeringen omsider gick denna opinion — säkerligen vida mera utbredd än motionären torde hålla för troligt — så till vida till mötes, att den genom kungörelsen av den 6 december 1929 gav tillåtelse till att i skolan skulle få inläras även »några korta stycken och minnesord» ur Luthers lilla katekes, så upphävde den ingalunda därmed 1919 års undervisningsplan, ej heller öppnade den porten för något nytt katekesplugg i rikets folkskolor eller dogmatisk undervisning. Medgivandet, som 1929 års kungörelse innehåller, visar ett drag av frisinne och humanitet från regeringens sida, som landets kristna folk av alla kategorier bör sätta värde på. Ty här föreligger intet tvång. Där man icke önskar, icke vill läsa några »korta stycken och minnesord» ur Luthers lilla katekes, där slipper man det. Där man vill det, där får man det. Farhågan för missbruk torde ock få anses överdriven. Kungörelsen av år 1929 är tillkommen för att skapa frid, ej strid.

Utskottet kan för sin del icke finna, att såsom motionären säger, »allt pekar hän mot en upprivande strid kring barndomsskolans kristendomsundervisning — en strid, som direkt framkallats eller fått sin näring av den utfärdade kungörelsen». Blir det en upprivande strid, så har denna sin grund i djupare motsättningar inom folket, och den hade nog kommit ändå. Kungörelsen av år 1929 är helt visst en allt för oskyldig och »sökt» grund för en sådan strid.

Då utskottet, såsom av det anförda framgår, håller före, att kungörelsen av den 6 december 1929 utmärkes av vidsynthet, humanitet och tillmötesgående mot stora delar av Sveriges kristna folk utan att i någon mån därmed kränka eller klavbinda andras frihet, och då det väl får betraktas som ett rimligt och

billigt krav, att man åtminstone under någon tid avvaktar kungörelsens verkningar, innan man — enbart på grund av befarade men ostyrkta konsekvenser — fordrar dess återkallande och därmed begår en handling, vilken ej skall kunna undgå att i vida kretsar av vårt land tydas som uttryck för en beklaglig och odemokratisk intolerans mot oliktankande, får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda»,

dels ock av herr *Jonsson*, som ansett, att utskottets utlåtande bort erhålla följande lydelse:

»I likhet med motionären finner utskottet, att utfärdandet av kungörelsen den 6 december 1929, nr 370, om ändrad lydelse av anvisningarna till kursplan för ämnet krinstendomskunskap måste anses synnerligen svagt motiverat och därför i det hela opåkallat. Likaledes kan utskottet icke undgå att befara, att de nya bestämmelserna, på grund av deras tvetydighet, på åtskilliga håll kunna komma att framkalla ovisshet och stridiga meningar rörande tillämpningen. Ur dessa synpunkter kunna därför, enligt utskottets mening, vissa skäl anses tala för den av motionären föreslagna åtgärden.

Då det emellertid å andra sidan med styrka gjorts gällande, att ovannämnda farhågor torde vara överdrivna, och då täta rubbningar, utan tvingande skäl, på detta ömtåliga område icke kunna anses önskvärda, har utskottet funnit sig böra förorda, att en mera omfattande erfarenhet rörande verkningarna av den vidtagna åtgärden avvaktas. Först efter det en tid förflutit torde det nämligen med större säkerhet kunna bedömas, huruvida en återgång till de tidigare bestämmelserna måste anses oungämlig eller vilken utväg, som eljest lämpligen bör väljas. På denna grund finner sig alltså utskottet böra för närvarande avstyrka motionen.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.»